

Felelősség

Alexandriai Philón tiszteletre méltó munkásságát nem számítva, a „zsidó filozófia” kifejezést először az aranykor, a 9–12. század közötti időszak, jobbra arab nyelvű teoretikus művek alkotóival kapcsolatban használja a szakirodalom, tegyük hozzá, soha nyugvópontra nem jutó vitát váltva ki: vajon létezik-e egyáltalán ilyesfajta diszciplína, vagy sem? Száádjá Gáon, Ábrahám ibn Daud vagy Rámbám (Maimonidész) életművén belül valóban egyenes út vezet-e a *háláhától* a kor meghatározó izmusának, a *kalámnak* az alapkérdéseire, és megfordítva? Ez a látszólag anakronisztikus kérdésfelvetés azért fontos, mert az iménti apóriák a 20. század elejétől, Martin Buber, Franz Rosenzweig, Walter Benjamin és mások munkásságára nézve újfent felvetődnek: áthágható-e az örök határ, amely a kinyilatkoztatás memrája és a filozófia logosza között (ha első pillanatra nem is látszik) mindenképpen ott feszül? Ezentúl pedig, a Targum e tematikus számának a szerkesztői még a látszatát is szerették volna elkerülni annak, hogy a „zsidó filozófia” vagy éppen a „zsidó filozófus” megnevezést az auktorok „származásához” kösse. (Nyilván csábító dolog lett volna Husserlt, vagy Wittgensteint is a potenciális szerzők érdeklődési körébe vonni.)

A fenti dilemmának, s nyilván az „ortodox vallási” és az „ortodox filozófiatörténeti” megközelítések kibékíthetlenségének látszatra ellene mond a tematikus szám két vezérlőelvé – a felelősség és az elkötelezettség –, hiszen ezek a kifejezések klasszikus, morálfilozófia fogalomnak tűnnek, de legalább ugyanennyire a hagyományos törvényértelmezés paradigmáinak is. De talán éppen ezért alkalmasak arra, hogy ha hidat nem is, valamiféle imbolygó kötélhágcsót képezzenek a ki tudja milyen mély teoretikus szakadék fölött. A felelősség (szinte mindig *nomen acti*, tehát egyfajta cselekedet megnevezése) például olyan mélyen gyökerezik a kinyilatkoztatás világában, hogy az európai kultúrában bármiféle értelmezés szinte kényszerítve van arra, hogy visszatérjen ezekhez a gyökerekhez.

A háború utáni francia fenomenológia és a 20. századi „zsidó filozófia” meghatározó egyéniségének, Emmanuel Levinasnak az álláspontja szerint a felelősség (*responsabilité*, vagy *Verantwortung* csakúgy a magyar „felel-ős-ség” is) egyfajta mindenféle kérdést megelőző felelet-esemény, amikor is az ember, nem úgy, mint a bűntudat sújtotta Ádám, hanem mint a bibliai próféták – kérdés nélkül válaszol, válaszával megelőzi a kérdést, és így mondja azt, hogy *hinéni*, „imhol vagyok”. Magyarán kérdezetlenül ajánlja fel szolgálatait mind az Örökévalónak, mind pedig felebarátainak. Így lehetséges Levinas szerint, hogy a morál „előbb van, mint a lét”.

Közrebocsátandó számunk tematikai sokszínűségét, továbbá a klasszifikáció vázolt nehézségeit remélhetőleg jól kivethető szellemi, teoretikus folyammederbe tereli a morál- és történelemfilozófia, valamint a rabbinikus hagyomány – mondhatni a hét noáhita micvában rejlő egybefonódottsága. Legyen szó bár irodalomtörténeti megközelítésről (Bacsó Beáta tanulmánya), jogtörténeti nézőpontról (Herger Cs. Eszter írása), zenetörténeti tárgyalásmódról (Frigyesi Judit munkája), a szám gerincét képező filozófiatörténeti vizsgálódásról (Bartók Ágnes, Radvánszki Péter, Rugási Gyula esszéi), a *mnemotekhne* működésének feltárásáról (Barta Péter írása), vagy éppen az izraeli politikai filozófia, a zsidó-keresztény kapcsolatok és a modern zsidó bölcsélet működésének firtatásáról (Balázs Gábor és Dobos Károly értekezései), illetve a világ jobbításáért vállalt felelősség (*tikun olám*) 21. századi értelmezéséről (Végh Roland tanulmánya).

A kötet szerkesztői őszintén remélik, hogy előzetes koncepciójuk e tematikus szám anyagának olvastán igazolást nyer.

Balázs Gábor – Rugási Gyula